

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:49
sssjournal.com

pp.6314-6322
ISSN:2587-1587

2019
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 20/09/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 15/11/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 15.11.2019

ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTELER

THIRD GENERATION UNIVERSITIES¹

Ferhat AĞÇAY²

Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bölümü, İzmir/TÜRKİYE

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7481-9911>

Doç. Dr. Olca SÜRGEVİL DALKILIÇ

Dokuz Eylül Üniversitesi, İ.İ.B.F. İşletme Bölümü Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı, İzmir/TÜRKİYE

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7667-8104>

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1898>

Reference : Ağçay, F. & Dalkılıç Sürgevil, O. (2019). "Üçüncü Nesil Üniversiteler", International Social Sciences Studies Journal, 5(49): 6314-6322.

ÖZ

Üniversiteler bir kurum olarak tarihsel süreç içerisinde buldukları zamanın önemli tarihi, politik, siyasi, ekonomik gelişmelerinden etkilenerek kendilerine ait bir geçmiş ve kültür oluşturmuş, kendilerinden beklenen görevleri de bunlara göre şekillenmiştir. Günümüz gelişmeleri ve bilgi ekonomisi doğrultusunda üniversitelerden eğitim-öğretim ve araştırma-geliştirme görevlerinin yanı sıra topluma hizmet sunması beklenmektedir. Üniversiteler, kendilerinden beklenen bu görevleri yerine getirmek için uzun bir geçmişe dayanan geleneksel yapılarını dönüştürerek yeni bir model ortaya koymalıdır. İşbirlikleri, rekabet ilkeleri, uluslararasılaşma, ekonomik getiri elde etme ve araştırma sonuçlarının ticarileştirilmesine dayanan bu yeni model Üçüncü Nesil Üniversite olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada değişen üniversite paradigması sonucunda ortaya çıkan Üçüncü Nesil Üniversite kavramını hazırlayan sebepler analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Üçüncü Nesil Üniversite, Bilgi Toplumu, Küreselleşme

ABSTRACT

As an institution, universities have been influenced by the important historical, political and economic developments of their time in the historical process and created their own background and culture, and the tasks expected from them have been shaped accordingly. In line with today's developments and knowledge economy, universities are expected to provide services to the society in addition to education and research and development tasks. Universities should put forward a new model by transforming their long-standing traditional structures in order to fulfill these tasks. This new model, which is based on collaborations, competition principles, internationalization, economic returns and commercialization of research results, emerges as Third Generation Universities. In this study, the reasons that prepared the concept of Third Generation University which emerged as a result of the changing university paradigm were analyzed.

Key Words: Third Generation University, Knowledge Society, Globalization

1. GİRİŞ

Üniversiteler; küreselleşme, teknolojik gelişmeler, değişen ekonomik ve demografik koşullar (Hannon, 2013: 11), ulusal ve uluslararası beklentilerin çeşitlenmesi ve bilgi toplumunun baskıları nedeniyle bir dönüşüm süreci içerisinde. Uzun bir süreye yayılan geçmişi ve kendine ait kültürü olan (Kwiek, 2002: 141; Yamaç, 2009: 165) üniversitelerin günümüz beklentileri doğrultusunda dönüştürülmesi süreci oldukça kapsamlı bir planlama gerektirmektedir (Altbach ve diğerleri, 2010: 3; Erdoğan, 2019: 1). Bu amaçla,

¹ Bu çalışma, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Doktora Programı kapsamında Ferhat Ağçay tarafından Doç.Dr. Olca Sürgevil Dalkılıç danışmanlığında yürütülen doktora tezinden üretilmiştir

² Makale ile ilgili sorularınız için Sorumlu Yazar: fagcay@gmail.com

ulusal devlet yönetimlerinin yanısıra uluslararası alanda faaliyet gösteren BM, AB, OECD, WTO gibi kuruluşlar bu dönüşüm sürecini üniversite paydaşları adına anlamaya ve yönetmeye yönelik çalışmalar yürütmektedir (Shin ve diğerleri, 2011: 10).

Üniversiteler tarihin her döneminde buldukları zamanın sosyal gereksinimleri ve toplumsal beklentileri doğrultusunda değişiklik göstermiş olup (Erdem, 2013: 26) bu değişim süreci Wissema (2009) tarafından üç nesil olarak sınıflandırılmıştır. Yine bu değişim süreci içerisinde üniversitelere biçilen roller önemli oranda değişiklik göstermiştir. Kuruldukları ilk dönemlerde bilgi sahibi olmak, gerçeği araştırmak için çaba göstermek olan üniversite amaçları (Erdoğan, 2019: XVII; Yamaç, 2009: 167) ve bir ayrıcalık olarak görülen üniversite eğitimi (Wissema, 2009: 8) daha sonra herkesin talep edebildiği, mali olarak satın alınabilen bir hizmete dönüşmüştür (Amaral ve Magalhaes, 2003: 246).

Günümüz bilgi toplumu ve bilgi ekonomisi koşulları doğrultusunda ise üniversitelere yeni roller tanımlanmakta, onlardan beklentiler paydaşların talepleri doğrultusunda çeşitlenmektedir (Valimaa ve Hoffman, 2008). Üniversitelerin; pazar ve bilgi tabanlı ekonomide önemli bir konuma gelerek (Delanty, 2001: 149) teknoloji transferinin merkezi olması, yenilikçilik sağlaması, bilgiyi ticarileştirmesi, işbirliği ağları oluşturması (Lazzeroni ve Piccaluga, 2003: 40; Hannon, 2013: 11), demokratik ilkelerin toplumlarda benimsenmesini temin etmesi (Çetinsaya, 2014: 13), toplumun modernleşmesine katkı sağlaması (OECD, 2007: 9), yaşamboyu öğrenme isteklerini karşılaması (Knight, 2004: 7), yerel ve bölgesel girişimlere katkı sağlaması (Wong ve diğerleri, 2007: 942), ulusal yenilik sisteminin önemli bir bileşeni haline gelmesi (OECD, 1997: 9), üçlü sarmal modeldeki diğer aktörler için yetişmiş insan kaynağı sağlaması, ekonomik büyümeyi desteklemesi (Olearnik ve Olearnik, 2015: 113) ve disiplinlerarası çalışmalar yürütmesi (Agrawal, 2001: 285) beklenmektedir.

Bilgi ekonomisi; yenilenmeyen ve tükenen kaynakların aksine kullanıldıkça artan ve kendini yenileyen bilgi ve bilgi üretim süreci üzerine inşa edilmiş (Zaharia ve Gibert, 2005), üretim ağırlıklı olarak ikonik, maddi olmayan ve dijital ürünlere doğru kaymış, oluşan yeni ekonomi ise sembolik, ağırlıksız ve yaratıcı olarak tanımlanmıştır (Peters ve Besley, 2013). Üçüncü Nesil Üniversiteler bu ekonomik yapılanma içerisinde önemli bir yer tutmaktadır.

2. DEĞİŞEN ÜNİVERSİTE DEĞERLER DİZİSİ VE ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTELER

Wissema (2009) üniversiteleri dini eğitimin ağırlıklı olduğu lonca türü örgütlenme ve mesleki özerkliğin şekillendiği ortaçağ döneminden 19. yy'da aydınlanmanın ve ulus devletin büyük oranda etkilediği Humboldt tipi üniversiteye dönüştüğünü ve daha sonra bu oluşumun Üçüncü Nesil Üniversite tarafından takip edildiğini ifade etmektedir. Wissema'ya (2009) göre her kuşak bir geçiş döneminden sonra ortaya çıkmıştır.

2.1. Birinci Nesil Üniversiteler: Birinci Nesil Üniversitelerin öncesinde Avrupa'da; kilise, katedral, manastır ve özel öğretmenlerin belirli gruplara ders verdikleri merkezler bulunmaktaydı. Ortaçağ toplumunda kilise ve kentlerin örgütlenmeye başlamasıyla eğitimlerin sürdürülmesi için üniversite benzeri yapılanmalar ortaya çıkmış ve (Gürüz, 2003: 7; Rukancı ve Anameriç, 2004: 175; Wissema, 2009: 10-12; Yamaç, 2009: 180) bunlar günümüzde kabul ettiğimiz anlamıyla ilk üniversitelerin oluşmasını sağlamıştır. Günümüzde kabul ettiğimiz anlamıyla ilk üniversiteler geç feodal dönemde Avrupa'da ortaya çıkmış olan Bologna (1088), Paris (1160) ve Oxford (1167) üniversiteleridir (Gürüz, 2003: 4; Küçükcan ve Gür, 2009: 41). Arap-İslam Dünyası'ndaki ilk üniversiteler ise medrese tanımlaması altında oluşturulmuştur (Nordin, 2017: 2). Birinci Nesil Üniversiteler, devlet yönetimleri ve dini otoritelerin koruması (Wissema, 2009: 12; Yamaç, 2009: 180) altında gelişmelerini sürdürmüştür (Rukancı ve Anameriç, 2004: 178), müfredatları dini eğitim ağırlıklı olarak oluşturulmuştur. Bu üniversitelerde öğrenci olmak için gerekli mali kaynaklara sahip olma, Latince bilme ve erkek olma şartı getirilmiş (Gürüz, 2003: 10; Scott, 2006: 8-9) öğrenciler ayrıcalıklar elde etmek ve statü kazanmak için üniversite eğitimi tercih etmiştir (Denman, 2005: 14; Scott, 2006: 8-9; Wissema, 2009: 8). Birinci Nesil Üniversitelerinden Humboldt üniversitelerine dönüşümü ise temelde Hümanizmin enetellektüel bir olgu olarak görüldüğü Rönesans, Reform ve Aydınlanma dönemindeki sosyal değişimlerden ve coğrafi keşifler neticesinde Avrupa'nın refah seviyesinin yükselmesinden kaynaklanmıştır (Kyrö ve Mattila, 2012).

2.2. İkinci Nesil Üniversiteler: Von Humboldt tarafından oluşturulan ve Wissema (2009) tarafından İkinci Nesil Üniversite olarak tanımlanan bu yapıda hedef, bilimsel ilerleme, akılcılık, deneyci yaklaşım ve uzmanlaşma olarak belirginleşmiş, araştırma sonuçları eğitimin planlamasına uyarlanmıştır. Humboldt tipi üniversite yapılanmasının ve kurumsallaşmasının ilk örneği 1810 yılında kurulmuş olan Berlin Üniversitesi'dir (Küçükcan ve Gür, 2009: 47). İkinci Nesil Üniversiteler öncelikle yerel işlevleri öne

çıkarak ulusallık temelinde yapılanmışlardır (Peters, 2010: 12). İkinci nesil üniversiteler, günümüz üniversite mantığının temelini oluştursalar da yaşanan dönüşümlerle baskı altına girmiş, ihtiyaç ve beklentileri karşılamaktan uzaklaşmış (Wissema, 2009: 21-29; Çitfçi, 2010: 2) ve kamusal kaynaklara aşırı bağımlı hale gelmiştir (Yamaç, 2009: 183).

2.3. Üçüncü Nesil Üniversiteler: Sürekli bir değişme ve gelişme içinde bulunan dünyamız 1960'lı yıllardan itibaren yükseköğretim alanında benzeri görülmemiş hızda ve boyutta değişiklikler yaşamaya başlamıştır. Artık İkinci Nesil Üniversite olarak tanımlanan Humboldt modelinin ihtiyaçları karşılamaktan uzaklaştığı iyice belirginleşmiştir (Çitfçi, 2010: 343; Scott, 2002: 193; Skribans ve diğerleri, 2013: 2; Wissema, 2009: 8). Bilgi çağının başlangıcı olarak tanımlanabilecek bu dönemde küreselleşme, girişimciliğin yükselmesi, iletişim ağı ve işbirlikleri oluşturulması (Züngün, 2016: 5842) ve uluslararası rekabetin etkisiyle üniversitelerde yaşanan sorunlara bütünselci ve yenilikçi bir yaklaşımla bakmak önem kazanmıştır (Wissema, 2009: 58).

Wissema (2009) bu değişim sonucunda oluşan yeni üniversite yapısını Üçüncü Nesil Üniversite olarak tanımlayarak bu değişimin sebeplerini finansman, sanayi ile işbirliği oluşturulması ihtiyacı, küreselleşme, devlet yönetimlerinin bakış açılarının değişmesi, disiplinler arası araştırmaların yapılması gereksinimi ve öğrenci sayısındaki artışla ilişkilendirmiştir. Bununla beraber Lazzeroni ve Piccaluga (2003), OECD/IMHE (2007), Jonasson (2008), Neubauer (2011), Forest ve Altbach (2007) üniversitelerde yaşanan değişimlerin ağırlıklı olarak finansal yapıdaki değişim, bilgi ekonomisi, çevreyle etkileşimin artması, üniversitelerin küresel bağlantılarının oluşması ve bu konulardaki kaygılardan ortaya çıktığını söylemektedir.

Bilgiye dayalı ekonomi anlayışının egemen olduğu ve yenilik sisteminin kapsamlı olarak ele alındığı birçok ülkede Üçüncü Nesil Üniversiteler gelişmenin ve ekonomik büyümenin itici gücü ve rekabetçiliği sürdürmenin ana etkenleri olmaya başlamış (Altbach ve diğerleri, 2010: 76; Guerrero ve Urbano, 2010: 1) ülkelerin rekabet üstünlüğü bilim, teknoloji, Ar-Ge, girişimcilik ve yenilik üretimde sağladığı üstünlük ile ölçülür hale gelmiştir. Üçüncü Nesil Üniversite kavramıyla yeniden şekillenmeye başlayan üniversitelerin üçüncü tür görevleri ortaya çıkmıştır. Bu görevler Freeman (1982) tarafından teknolojik altyapı oluşturma ve uluslararası işbirliği, Etkowitz ve Leydesdorff (1995) tarafından küresel bilgi ekonomisi, Lundwall (1988) tarafından yenilikçilik, Slaughter ve Leslie (1997) tarafından akademik kapitalizm, Chesbrough (2003) tarafından açık inovasyon, Giuliani ve Arza (2008) tarafından sanayi ile daha fazla etkileşim ve işbirliği, Chatterton ve Goddard (2000) tarafından eğitim ve araştırmayla ilişkilendirilmiş bölgesel katılım, Clark (1998, 2004) tarafından girişimcilik olarak açıklanmıştır (Davey, 2017: 7).

Yukarıda yapılan tanımlamalar doğrultusunda Üçüncü Nesil Üniversiteler aşağıdaki özelliklerle nitelendirilebilir (Wissema, 2009: 40).

- Bilgi tekerlekleri (know-how carousel) veya bilgi göbeği (knowledge hub) aracılığıyla işbirlikleri oluşturan ağ üniversiteleridir.
- Tasarım fakültelerine sahip olarak bilgi üretme ve kullanma rolü Üçüncü Nesil Üniversitelerin esas görevleridir.
- Üçüncü Nesil Üniversiteler uluslararası ortamda etkinlik göstererek rekabet ederler.
- Üçüncü Nesil Üniversitelerdeki tüm dersler ve seminerlerin dilleri İngilizce olmalıdır.
- Üçüncü Nesil Üniversiteler girişimcilik etkinliklerinin teşvik edilmesi ve artırılması için araştırma ve eğitim süreçleri sonucunda üretilen bilgiyi kullanırlar.
- Üçüncü Nesil Üniversiteler devlet kontrolü altında büyüüp gelişemezler. Bu nedenle doğrudan kamu finansmanı yerine araçlarla finansman gerçekleştirilmelidir.
- Üçüncü Nesil Üniversiteler disiplinlerarası uzlaşma ve yaratıcılığı itici bir güç olarak görür.
- Üçüncü Nesil Üniversiteler eğitim ve araştırma faaliyetlerinin yanısıra çığır açıcı bilimsel çalışmaların yapıldığı çift kanallı üniversitelerdir.
- Üçüncü Nesil Üniversiteler uzlaştırma ve yaratıcılık kavramlarını bilimsel metodun itici gücü olarak kabul eder.
- Üçüncü Nesil Üniversiteler çeşitli personel ve öğrencinin bulunduğu uluslararası bir ortamda faaliyet gösteren çok kültürlü üniversitelerdir.
- Üçüncü Nesil Üniversiteler bilginin değerini topluma aktarmayı geleneksel amaçlarının yanı sıra üçüncü amaç olarak benimserler.

Üçüncü Nesil Üniversite ve bilgi toplumu yapılanmasında know-why ve know-how gibi bilgi türleri önemli hale gelmiş, deneme-yanılma ve doğrusal yöntemlere dayalı, tek kişinin veya tek bilim dalının çabalarıyla sistemden (Wissema;2009:106) ve pazar beklentilerinden uzak sürdürülen, paydaş etkileşiminin olmadığı,

kalite kontrol süreçlerinin uygulanmadığı (Etzkowitz ve Leydesdorff, 2000: 116; Gibb ve diğerleri, 2009: 16; Gibbons, 1997: 3) değer üretim yöntemleri günümüz hız ve üretkenlik beklentileri göz önüne alındığında yetersiz kalmıştır. Üniversite ve sanayi arasında işbirliklerinin öne çıkarak bilimsel ve katma değeri yüksek çalışmaların yapılması, tasarım ölçümleri ve analiz süreçlerinin ön plana çıktığı, teknoloji transfer ofisleri, ileri Ar-Ge çalışmaları ve üniversitelerde üretilen teknolojinin pazara taşıdığı yapılanmalar görülmeye başlanmıştır.

3. ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTE YAPILANMASINI HAZIRLAYAN SEBEPLER

21. yy'da meydana gelen toplumsal ve ekonomik değişimler üniversitelerin dünya genelinde kapsamlı bir dönüşüm geçirmesine neden olmuş ve üniversiteleri yetişmiş insan kaynağı sağlayan ve ekonomik sistemi destekleyen en önemli kurum haline dönüştürmüştür (Marginson ve Wende, 2007: 5; Odabaşı, 2006: 88). Bu dönüşümü zorunlu kılan etkenler küresel, ulusal ve kurumsal (Odabaşı, 2006:8) olduğu gibi sosyolojik, finansal ve işlevsel değişiklikleri de içermektedir (Özdemir, 2016: 19). Bunların haricinde üniversiteler bu dönüşüm sürecinde yoğun olarak nüfus artışı, küreselleşme (Aktan, 2009), bütçe baskıları, ticarileşme eğilimleri, öğrenci ve akademisyen hareketliliklerinden etkilenmiştir (Denman, 2005: 23).

Meyer ve Rowan (1977) örgütlerin davranışlarını etkileyen çevre değiştiğinde veya baskılara maruz kaldığında varlıklarını yitirmemek için yeni kural ve çevre şartlarına uyum sağlamaları gerektiğini ileri sürmektedir. Bu nedenle Etzkowitz (2003) üniversitelerin entropi durumuna geçerek dış çevredeki gelişmelere kayıtsız kalamayacağını ve ihtiyaçlar doğrultusunda yapısını değiştirmesi gerektiğini söylemektedir. Gafkin ve Morrissey (2008) bu gelişmeler karşısında üniversitelerin fildişi kule modelinden çıkarak çevresiyle ilişkilerini geliştirdiği bağlantılı modele yönelmesi gerektiğini söylemektedir. Aşağıda Üçüncü Nesil Üniversite özellikleri doğrultusunda üniversiteleri geleneksel yapıdan Üçüncü Nesil Üniversite yapısına yönlendiren konular PESTEL tekniği ile incelenmektedir. Faktörlerin baş harfleri ile temsil edilen PESTEL unsurları aşağıda açıklanmaktadır:

3.1. Politik Faktörler: Üniversiteleri etkileyen politik faktörler altında ticarileşme eğilimleri, uluslararası anlaşmalar, özelleştirme yasaları, kamu hizmetlerinin ticarileştirilmesi (Knight, 2006), finans sağlama usullerinin değişmesi, akademisyenlerin ücretleri, eğitimin politik amaçları, üniversitelerin özerklik talepleri, akademik girişimcilik eğilimleri (Lazzeroni ve Piccaluga, 2003: 38) yer almaktadır. Belirtilen bu durumlar uzun yıllar boyunca devlet yönetimleri aracılığıyla sürdürülen hizmetlerin monopol olarak görülmesinden vazgeçilerek özel sektörün faaliyet göstereceği şekilde serbestleştirilmesi, piyasalaştırılması ve özelleştirilmesi uygulamalarını geliştirmiştir (Aktan, 2009: 48). GATS anlaşması bu isteklerin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır.

3.2. Ekonomik Faktörler: Üniversitelerin dönüşüm nedenleri Schumpeter (1934) tarafından açıklanan yaratıcı yıkım kavramı doğrultusunda ele alındığında çoğunlukla ekonomik faktörler ile ilişkilendirilmektedir (Leja ve Nagucka, 2013: 5). Yükseköğretimin kitleleşmesi, kalite artışı talepleri ve nitelikli araştırma sonuçlarının üretilmesi istekleri, disiplinlerarası çalışma yürütecek ekiplerin bir araya getirilmesi (Wissema, 2009), iletişim kanallarının oluşturulması, bilim ve teknolojideki ilerlemelerin gerektirdiği altyapı yatırımları üniversitelerin ekonomik ihtiyaçlarını artırmaktadır (Erdoğan, 2019: 148; Yamaç, 2009: 188). Bununla beraber devlet yönetimlerinin üniversitelere ayırdıkları kamu fonlarını azaltması yaşanan sorunları her geçen gün büyütürken (Altbach ve diğerleri, 2009: 10) özelleşme eğilimlerine yol açmakta, üniversitelerin finans sisteminin artan mali ihtiyaçların karşılanması için (Vahdatzad ve Mojtahedzadeh, 2000: 9) stratejik yönetim bakış açısıyla değiştirilmesi gerekmektedir (Barlas ve Diğer, 2000: 14).

3.3. Sosyo-Kültürel Faktörler: Üniversiteleri etkileyen sosyo-kültürel faktörler altında nüfus artışı, eğitim dili ve girişimciliğin yükselmesi yer almaktadır. Wissema (2009) üniversiteleri değişime iterek Üçüncü Nesil Üniversite yapılanmasına neden olan etmenlerden bir tanesinin nüfusta yaşanan artış olduğunu ifade etmektedir. Nüfus artışına bağlı olarak öğrenci sayısının ve çeşitliliğinin artması yükseköğretimde kitle eğitime yönelimi ortaya çıkarmış; akademik standartların düşürülmesine, altyapı ihtiyaçlarında eksikliklerin doğmasına (Altbach ve diğerleri, 2009: 3) üniversite sayılarının artmasına, kalite arayışlarının oluşmasına, uzaktan eğitim gibi yeni yöntemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Wissema (2009) Üçüncü Nesil Üniversitelerdeki tüm ders ve seminerlerin dillerinin İngilizce olması gerektiğini, OECD (2008) İngilizcenin sadece yükseköğretimde değil çalışma hayatında da geçerli dil olduğunu; Varhese (2013) ise İngilizcenin üniversite eğitiminde kazandığı yaygınlıkla 21.yy Latince olduğunu belirtmektedir.

3.4. Teknolojik Faktörler: Teknolojik faktörlerde yaşanan gelişmelerle bilginin sınırlar arasında dolaşımı kolaylaşmış, ekonomik ve sosyal değişimler gerçekleşmiştir. Teknolojide yaşanan baş döndürücü ilerlemeler yükseköğretimde eğitim-öğretim yöntemlerinden müfredata kadar etkiler oluşturmuş, araştırma süreçlerini hızlandırmış ve düşük maliyetli eğitim imkânı sağlamıştır (Durmuş, 2007: 80). Bilgi, özellikle iletişim teknolojisindeki gelişmelerle tüm kesimler için aynı anda ulaşılabilen ve düşük maliyetli bir hal almıştır (Yılmaz ve Horzum, 2005: 109). Üniversiteler bilgi toplumunun gelişimine önemli katkılar sağlamış ve teknolojik ilerlemeyi bilgi, zekâ ve yenilikçilik alanında elde edilen başarılarla dayandırmıştır (Daniels, 2009: 65). Bilgi toplumu ve teknolojik gelişmelerle modüler eğitim yöntemleri ve hibrit eğitim gibi çeşitli yeniliklerle eğitim ağı yaygınlaşmaya başlamıştır (Yamaç, 2009: 186).

3.5. Çevresel Faktörler: Üniversiteleri etkileyen çevresel faktörler altında küreselleşme, talep artışı, disiplinlerarası çalışmalardan dolayı araştırmaların değişen tabiatı, öğrenci ve akademisyen hareketliliği, rekabetin artması ve yükseköğretimde uluslararasılaşma çabaları yer almaktadır. Çevresel faktörler başlığı altında ele alınan konular Üçüncü Nesil Üniversite yapılanmasına geçilmesinde önemli bir yer tutmakta ve diğer başlıklar altındaki faktörleri doğrudan etkilemektedir. Çevresel faktörler altında yer alan başlıklar; üniversitelerin küresel bağlantılar oluşturmasını sağlamış, ulusallık temelinde yönetilen üniversite yapılarını geçersiz kılmış (Kwiek, 2002: 132; Yang ve Vidovich, 2002: 211), girişimcilik faaliyetleri ve kalite arayışlarını başlatmış (Odabaşı ve diğerleri, 2010: 128), müfredatların güncellenmesini sağlamış, kontrol ve denetim görevleri bilimsel anlamda yapılmaya başlanmış (Aktan, 2009), bilgi ve teknolojinin uluslararası transferini kolaylaştırmış (Uzkurt, 2008: 215), öğrenci ve akademisyen hareketliliklerini arttırmış (Varghese, 2013: 17), yükseköğretim sektöründe rekabet ilkelerinin geçerli olduğu çok kültürlü bir yapı oluşmasını sağlamıştır.

3.6. Yasal Faktörler: Üniversiteleri etkileyen yasal faktörler arasında düzenleme ve denetleme kuruluşları, yükseköğretimde kalite yönetimi ve akreditasyon ile fikri mülkiyet hakları yer almaktadır. Üniversite sayılarındaki artış, uluslararasılaşma eğilimleri, öğrenci ve akademisyen hareketlilikleri, alınan diplomaların dünya genelinde geçerli olması, üniversitelerden hesapverebilirlik ve şeffaflık temelinde faaliyetlerini yürütmeleri beklentileri belirlenen standartlar doğrultusunda denetleme ve düzenleme görevlerini yerine getirecek kurumların oluşturulmasını gerektirmiştir. Bu konulardaki eksiklikler üniversitelerin işbirlikleri ve kurumsal kimlik oluşturmada sorunların yaşamasına, finansal durumun sürdürülemez olmasına (OECD, 2008), müfredat ve araştırma sonuçlarının niteliğinin ölçülememesine yol açmıştır (Altbach ve Knight, 2007: 295).

4. ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTE MODELİ

Bilgiye dayalı küresel ekonomik yarış, her alanda görülen gelişmeler, bilgi çağına uyum sağlama çalışmaları, girişimcilik uygulamaları üniversite modellerinin değerlendirilerek stratejik planlama, toplam kalite yönetimi, benchmarking gibi yöntemlerle ihtiyaçlara göre yeniden yapılandırılması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır (Odabaşı, 2006). Wissema (2009)'nın tanımlamaları ve yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda Üçüncü Nesil Üniversite modeli boyutları ve bu boyutlar doğrultusunda yapılması gerekenler aşağıda yer almaktadır.

4.1. Yönetim Boyutu: Üniversitelerde tarihsel süreç içerisinde yer edinen meslektaş yönetimi anlayışı özellikle son dönemlerdeki beklentiler ve gelişmelerle profesyonel anlayışa dönüşmüş (Harty, 2014; Küçükcan ve Gür, 2009: 59), üniversiteler yönetim modellerinde değişiklik yapılmadan yönetilemeyecek kadar büyük merkezlere dönüşmüştür (Altbach ve diğerleri, 2010: 170). Barlas ve Diker (2000) üniversitelerin faaliyet gösterdiği çevreyi karmaşık ve belirsiz olarak tanımlayarak bu çevrede karşılaştıkları sorunlara çözümler bulanabilmesi için yönetim boyutunun stratejik planlama doğrultusunda ele alınması gerektiğini söylemiştir. Üçüncü Nesil Üniversite yönetim boyutunun başarısının artırılması için katılımlı yönetim, profesyonel yönetim ve güçlü liderlik uygulamalarına önem verilmeli ve bunlar yönetim boyutunun alt boyutu olarak değerlendirilmelidir (Harty, 2014). Üçüncü Nesil Üniversite modelinin yönetim boyutundaki anlayış değişiklikleri rekabet avantajı oluşturulmasını, finans kaynaklarının etkin yönetimini, iç ve dış isteklerin dengelenmesini, akademik değerlerin korunmasını (Küçükcan ve Gür, 2009: 70), dinamik ve girişimci yapıya uygun kararlar alınmasını sağlar. Üçüncü Nesil Üniversite modeli yönetim boyutu ve alt boyutlarının uygulanmasıyla politik baskıların azalacağı, verimliliğin artacağı, hesapverilebilirliğin yükseleceği değerlendirilmektedir (Harty, 2014).

4.2. Finansal Boyut: Üniversiteler günümüz koşulları doğrultusunda kendilerine sağlanan fonların yetersiz olması, aktarım yöntemleri ve kullanımı ile ilgili sorunlar yaşamaktadır (Kwiek, 2008: 10). Üniversitelerin gelirlerini arttırmak ve bunları devam ettirmek günümüz belirsizlik ve sürekli değişen

ortamında en büyük zorluklardan biridir (Slaughter ve Leslie, 1997; Shattock, 2005). Her alanda yaşanan dönüşümler üniversiteleri hızla bir karmaşanın içine doğru sürüklemektedir. Bu karmaşadan başarıyla çıkacak Üçüncü Nesil Üniversitelerin sağlam bir finansal sisteme sahip olması gerekir. Bu anlamda üniversitelerin artan finansman ihtiyacını karşılamaya yönelik sürdürülebilir bir yapının nasıl ortaya konacağı ve ekonomik büyümeye daha iyi nasıl katkı sağlayacağı günümüzün belirsiz ve sürekli değişen çevresinde (Harty, 2014) yükseköğretim sistemlerinin karşı karşıya olduğu en önemli sorunlardan biridir. Shattock (2005) ve Clark (1998, 2004) fon kaynaklarını çeşitlendirebilme yeteneğinin üniversitelerin özerkleşmesine yol açacağını ifade etmektedir. Üçüncü Nesil Üniversite modeli finans boyutu altında kamu fonları, özel fonlar ve proje fonları yer almaktadır. Başarılı bir Üçüncü Nesil Üniversite bu üç alt boyuttan elde edeceği gelirleri maksimum düzeyde tutmaya çalışmalıdır. Finansal sistemin sağlamlılığı ve sürekliliği Üçüncü Nesil Üniversite hedefi için en önemli motivasyon ve güçlendirme kaynağıdır. Üçüncü Nesil Üniversiteler sahip olduğu fonların çeşitlendirilmesine odaklanılarak kamu fonlarına olan yüksek bağımlılığı ortadan kaldırmaya çalışmalıdır.

4.3. Kültürel Boyut: Üçüncü Nesil Üniversite hedefinin başarılması ve sonuçlarının geliştirilmesi için öncelikle paydaşların tutum, inanç ve beklentilerinin bu yönde etkilenmesi gereklidir (Harty, 2014: 66) Kültürel boyut geleneksel yapıdaki üniversiteleri üçüncü nesil üniversitelere dönüştürme sürecinde yer alan diğer boyutların ve alt boyutların bu amaca hazırlanmasını ve başarımı yoğun olarak etkiler (Harty, 2014: 66), değişim ve dönüşümdeki istekleri yansıtır. Kültürel boyut Üçüncü Nesil Üniversitelerde etkili bir koordinasyon, yönetim ve verimlilik için gereklidir. Üçüncü Nesil Üniversite öncelikleri ve özellikleri arasında yer alan büyüme, nitelik artışı ve uluslararasılaşma çabaları (Çetinsaya; 2014) rekabetçi dinamikler, akademik teşvikler ve uluslararası başarı sıralamaları kültürel boyutla yakından ilişkili ve etkileşim içerisindedir. Clark (1998)'a göre kültürel boyutta yaşanan dönüşüm üniversitenin bilgi üretme rolleri üzerinde olumlu etkiler oluşturmaktadır. Üçüncü Nesil Üniversite kültürel boyutunun alt boyutları özerklik, üniversite sıralamalarına dayandırılan tanınırlık ve üniversitelerin stratejik planlarında açıkça belirtilen hedefler ve değerlerdir (Harty, 2014: 68).

4.4. İşbirliği Boyutu: Üniversiteler bilgi çağının sosyo-ekonomik taleplerine cevap verebilmek için her gün daha fazla zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Bu yüzden üniversiteler çevrenin artan karmaşıklığı ve belirsizliği ile baş edebilmek için işbirlikleri oluşturmalı ve değişim dinamiklerini takip etmelidir. Üniversitelerin dış çevresiyle oluşturdukları güçlü işbirlikleri onların beklentilerine hızlı cevap vermesini ve yeteneklerinin artmasını sağlayacaktır. Wissema (2009), Clark (1998), ve Scott (2003) genişletilmiş işbirliklerinin üniversitelerde farklı şekil ve formlarda yapılabileceğini belirtmektedir. Bunlar; araştırma merkezlerinin üniversitenin bir parçası olarak yer alması, teknoloji transfer ofisleri, sanayi ile işbirliklerini teşvik eden irtibat ofisleri, proje odaklı işbirliği ağları, ortak girişimler ve stratejik işbirliği kurumlarıdır. Üçüncü Nesil Üniversite işbirliği boyutunun altboyutları üniversite, sanayi ve devlettir. İşbirliği boyutu altında yer alan altboyutlarla etkin işbirlikleri oluşturulması Üçüncü Nesil Üniversitelere ürettikleri bilgilerin üretime dönüştürülmesini, rekabet üstünlüğünü, daha iyi araştırma altyapılarını kullanmayı, girişimciliği ve işbirliği yapma kültürünü kazandırır.

4.5. Amaç Boyutu: Amaç boyutu dış çevreyle işbirliklerinin oluşturulmasına, eğitim ve araştırma programlarının düzenlenmesine, Üçüncü Nesil Üniversitelerin temel görevleri olan araştırma, eğitim ve toplum yararına faaliyet yürütülmesine odaklanır (Harty, 2014: 57). Wissema (2009) amaç boyutunun üniversitelerin temel görevleri olan araştırma ve eğitimi geliştirirken aynı zamanda üçüncü tür görevlerinin oluşmasına katkı sağlayacağını ifade etmektedir. Shattock (2005) devlet yönetimlerinin üniversiteleri üçüncü tür gelir kaynakları oluşturmaları için artan şekilde üçüncü tür görevlere odaklanma konusunda teşvik ettiğini belirtmektedir. Amaç boyutu altında yer alan eğitim, araştırma ve bilgiyi kullanma görevlerinin birbirleriyle etkileşim içinde olarak bilgi üretilmesi ve yayılması faaliyetlerinde yer alması Üçüncü Nesil Üniversiteleri dinamik bir yapıya dönüştürecektir. Amaç boyutunda yer alan alt boyutların birbirleriyle uyumlu olması girişimci etkinliklerin teşvik edilmesi ve artırılmasını, nitelikli araştırmaların yapılmasını ve bilginin değerinin topluma aktarılmasını sağlar.

5. SONUÇ

Günümüzde her alanda yaşanan baş döndürücü gelişmeler tüm alışkanlıklarımızı, iş yapma şekillerimizi ve kurumları dönüştürmektedir. Bilgi üretiminin, yenilikçiliğin, girişimciliğin ve ekonomik gelişmenin kesişim noktasında yer alan en önemli eğitim kurumları olan üniversiteler de bu dönüşümden etkilenmektedir. Bu dönüşüm süreci üniversite çevresinde yer alan politik, ekonomik, sosyo-kültürel, teknolojik, çevresel ve yasal konuları etkilemekte ve geleneksel üniversite yapısından günümüz beklentileri doğrultusunda ortaya çıkan Üçüncü Nesil Üniversite modeline geçişi gerektirmektedir. Geleneksel yapıdan

dönüşüm süreci içerisinde üniversite misyon ve vizyon tanımlamaları Üçüncü Nesil Üniversite hedefini kapsayacak şekilde ifade edilmeli ve iç paydaşlar tarafından benimsenmelidir. Üçüncü Nesil Üniversiteler gelir çeşitlendirmesine giderek toplam fonları içerisindeki kamu fonlarının oranlarını düşürmeli, işbirlikleri ve projelerden elde ettikleri gelirleri arttırmalı ve girişimcilik faaliyetleri her seviyede teşvik edilmelidir.

Bilgi toplumu yapılanmasında ekonominin ve teknolojik ilerlemenin itici gücü olarak kabul edilen Üçüncü Nesil Üniversite modeline geçiş üzerinde ayrıntılı olarak düşünülmesi ve planlama yapılması gerekmektedir. Bu süreçte Üçüncü Nesil Üniversiteye dönüşümde geleceğin ve değişimin ne getireceğini beklemekten öte yönetim, finans, kültür, işbirliği ve amaç boyutları altında engelleyici faktörlerin nedenleriyle birlikte analiz edilmesi, kolaylaştırıcı faktörlerin yer etmesinin sağlanması gereklidir.

Bu durumda Üçüncü Nesil Üniversite hedefine yönelen kurumların her aşamada, günümüz şartlarının gerekliliklerini kavrayan ve bunlarla ilgili yorumlarda bulunabilen, kararlı, ileri görüşlü, stratejik ve kültürel liderliği benimseyen, yenilikçiliği ön planda tutan ve finansal destek oluşturabilen profesyonel liderler tarafından yönetilmesi gerekliliği belirginleşmektedir. Üniversitelerde oluşturulacak yeni yapının başarısının artırılması ve risklerinin azaltılması ise; değişim kültürünün inşa edilmesine, paydaşların buna inandırılmasına, gerekli ekonomik, idari, hukuki, yasal ve finansal altyapıların sağlanmasına, katkısı yüksek akademik araştırmaların yapılmasına ve etkin iletişim kanallarının kurulmasına bağlıdır. Bu kapsamda, üniversitelerin dönüşümlerinin günümüz şartlarına ayak uydurabilmesi için öncelikle ülke yönetimleri tarafından desteklenmesi ve motive eden bir anlayışın geliştirilmesi önemlidir.

KAYNAKÇA

Agrawal, A. (2001). University-to-Industry Knowledge Transfer: Literature Review And Unanswered Questions. *International Journal of Management Reviews*. 3(4): 285–302.

Aktan, Ç. C. (2009). Yükseköğretimde Değişim: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*. Cilt 1. Sayı 2: 39 - 97.

Altbach, P. G., Reisberg, L., ve Rumbley, L. E. (2010). *Trends In Global Higher Education: Tracking An Academic Revolution*. World Conference on Higher Education. UNESCO Publishing.

Amaral, A. ve Magalhaes, A. (2003). The Triple Crisis of the University and Its Reinvention. *Higher Education Policy*. 16: 239–253.

Barlas, Y. ve Diker, V. G. (2000). Decision Support for Strategic University Management: A Dynamic Interactive Game, *Simulation & Gaming*, 31(3): 331-358.

Çetinsaya, G. (2014). *Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu Yayın No: 2014/2.

Çiftçi, M. (2010). Girişimci Üniversite ve Üçüncü Kuşak Üniversiteler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 27: 341-348.

Davey, T. (2017). Converting University Knowledge Into Value: How Conceptual Frameworks Contribute to the Understanding of the Third Mission Role of European Universities. *International Journal of Technology Transfer and Commercialisation*. 15(1): 65.

Delanty, G. (2001). The University In The Knowledge Society. *Organization Overviews*. 8(2): 149-153.

Erdem, A. R. (2013). Bilgi Toplumunda Üniversitenin Değişen Roller ve Görevleri. *Yükseköğretim Dergisi*. (2): 109-120.

Erdoğan, N. (2019). *Geleceğin Türkiye'sinde Yükseköğretim: Sorunlar, Eğilimler ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: İlim Kültür Eğitim Derneği.

Etzkowitz, H. ve Leydesdorff, L. (2000). The Dynamics Of Innovation: From National Systems And 'Mode 2' To A Triple Helix Of University-Industry-Government Relations. *Research Policy*. 29(2): 109–123.

Gibb, A., Haskins, G. ve Robertson, I. (2009). *Entrepreneurial University. Meeting the Entrepreneurial Development Needs of Higher Education Institutions*. University of Oxford.

Gibbons, M. (2000). Mode 2 Society And The Emergence Of Context-Sensitive Science. *Science and Public Policy*. 27(3): 159-163.

- Guerrero, M. ve Urbano, D. (2010). The Development Of An Entrepreneurial University. *The Journal of Technology Transfer*. 37(1): 43-74.
- Gürüz, K. (2003). *Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim: Tarihçe ve Bugünkü Sevk ve İdare Sistemleri*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Hannon, P. D. (2013). Why Is The Entrepreneurial University Important? *Journal of Innovation Management*. 1(2): 10-17.
- Harty, S. H. (2014). *The Entrepreneurial University And The Entrepreneurial Environment: Organizational Analysis And Policy Considerations*. Manchester Business School/ Manchester Institute of Innovation Research.
- Knight, J. (2004). Internationalization Remodeled: Definition, Approaches, and Rationales. *Journal of Studies in International Education*. 8(1): 5-31.
- Küçükcan T. ve Gür B. S. (2009). *Türkiye’de Yükseköğretim Karşılaştırmalı Bir Analiz*. Seta Vakfı. Ankara: Pelin Ofset.
- Kyrö, P. ve Mattila, J. (2012). *Towards Future University by Integrating Entrepreneurial and the 3rd Generation University Concepts*. <http://pyk2.aalto.fi/ncsb2012/Kyro.pdf>, (11.10.2018).
- Kwiek, M. (2002). Yükseköğretimi Yeniden Düşünürken Yeni Bir Paradigma Olarak Küreselleşme: Gelecek İçin Göstergeler. Çev. Emrah Akbaş, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 2(1): 133-154.
- Lazzeroni, M. ve Piccaluga, A. (2003). Towards the Entrepreneurial University. *Local Economy*. 18(1): 38-48.
- Leja, K. ve Nagucka, E. (2013). Creative Destruction Of The University. GUT Faculty of Management and Economics. Working Paper Series A (Economics, Management, Statistics) No.14/2013 (14).
- Marginson, S. ve Wende M. V. D. (2007). *Globalisation and Higher Education*. OECD Education Working Papers. Paris: OECD Publishing.
- Neubauer, D. (2011). Education Within the Knowledge Industry. *Policy Debates in Comparative, International and Development Education*. New York: Palgrave Macmillan. 47-69.
- Nordin, M.Z.F. (2017). *History and Epistemology of Universities*. Technical Report. Policy IDEAS.
- Odabaşı, Y. (2006). Değişimin ve Dönüşümün Aracı Olarak Girişimci Üniversite, *Girişimcilik ve Kalkınma*, 1(1): 87-104.
- Odabaşı, H. F., Fırat, M., İzmirli, S., Çankaya, S. ve Mısırlı, Z. A. (2010). Küreselleşen Dünyada Akademisyen Olmak. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (10):127-142.
- OECD. (2007). *Understanding the Regional Contribution of Higher Education Institutions: A Literature Review*, OECD Education Working Paper Series, Number 9, Paris: OECD Press.
- OECD/IMHE. (2007). *On The Edge: Securing A Sustainable Future For Higher Education*. Education Working Paper No. 7.
- OECD (2008). Conference Speakers Biographies and Forward-looking Perspectives on Higher Education. OECD/France International Conference Higher Education to 2030: What Futures for Quality Access in the Era of Globalisation? <http://www.oecd.org/site/eduhe30/41801234.pdf>
- OECD. (2018). *Education at a Glance 2018*. Paris: OECD Press.
- Olearnik, J. ve Pluta-Olearnik M. (2015). Entrepreneurial University-From Ideas To Reality. *Optimum Studia Ekonomiczne*. 5(77): 110-120.
- Özdemir, P. (2016). Üçüncü Kuşak Üniversiteler. Maltepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. *Ekonomik Toplumsal ve Siyasal Analiz Dergisi*. 2016/II: 15-33.
- Peters, M. (2010). Re-imagining the University in the Global Era. *USA Policy Futures in Education*. 8(2): 151-165.
- Peters, M.A. ve Besley, T. (2013). *The Creative University*. Rotterdam: Sense Publishers.

- Rukancı, F. ve Anameriç, H. (2004). Ortaçağda İlk Üniversiteler: Studium Generale. *Felsefe Dünyası*. Sayı 39: 170-186.
- Scott, P. (2002). Küreselleşme ve Üniversite: 21. Yüzyılın Önündeki Meydan Okumalar. Çev. Seda Çiftçi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 2(1): 191–208.
- Scott, J. C. (2006). The Mission of the University: Medieval to Postmodern Transformations. *The Journal of Higher Education*. 77(1): 1–39.
- Shattock, M. (2005). European Universities For Entrepreneurship: Their Role In The Europe Of Knowledge The Theoretical Context. *Higher Education Management and Policy*. 17(3): 13–25.
- Shin, C.S., Toutkoushian, R.K. ve Teichler, U. (2011). *University Rankings Theoretical Basis, Methodology and Impacts on Global Higher Education*. New York: Springer Dordrecht Heidelberg.
- Skribans, V., Lektuers A. ve Merkurjev Y. (2013). *Third Generation University Strategic Planning Model Development*. Riga Technical University. <https://mpira.ub.uni-muenchen.de/49168/>, (18.01.2019).
- Uzkurt, C. (2008). *Yenilik Yönetimi ve Yenilikçi Örgüt Kültürü*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Vahdatzad, M. A. ve Mojtahedzadeh, M. T. (2000). Some Issues In The Strategic Management In A Fast Growing Academic Institution: The Case Of University Of Yazd. In 18th International Conference of the System Dynamics Society: 6-10.
- Valimaa, J. ve Hoffman, D. (2008). Knowledge Society Discourse And Higher Education, *Higher Education*. 56: 265–285.
- Varghese, N. V. (2013). Globalization and Higher Education: Changing Trends in Cross Border Education. *Analytical Reports in International Education*. 5(1): 7-20.
- Wong, P. K., Ho, Y. P. ve Singh, A. (2007). Towards An “Entrepreneurial University” Model To Support Knowledge-Based Economic Development: The Case Of The National University Of Singapore. *World Development*, 35(6): 941-958.
- Yamaç, K. (2009). *Bilgi Toplumu ve Üniversiteler*. Ankara: Eflatun Yayınevi.
- Yang, R. ve Vidovich, L. (2002). Üniversiteleri Küreselleşme Bağlamında Konumlandırmak. Çev. Murtaza Bedir. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1): 209–222.
- Yılmaz, K. ve Horzum, M. B. (2005). Küreselleşme, Bilgi Teknolojileri ve Üniversite. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt 6. Sayı 10: 103- 121.
- Wissema, J.G. (2009). *Üçüncü Kuşak Üniversitelere Doğru Geçiş Döneminde Üniversiteleri Yönetmek*. İstanbul: Özyeğin Üniversitesi Yayınları.
- Zaharia, S. E. ve Gibert, E. (2005). The Entrepreneurial University in Knowledge Society. *Higher Education in Europe*. 30 (1): 31-41.
- Züngün, D. (2016). Türkiye’de 3.Nesil Üniversite Yaklaşımına İlişkin Makro Ekonomik Çözümler, *Journal of Human Sciences*. 13(3): 5842-5852.